

Цæйут, æфсымæртау, радтæм нæ кыутæ
Абон кæрæдзимæ, Иры лæппутæ!..

ИУДЗИНАД

Форум осетинских фамилий

№ 8 июль 2018 года
№ 8 2018 азы сусæны мæй

Газета Северо-Осетинского республиканского общественного движения "Иудзинад"
Цæгат Ирыстоны республикон æхсæнадон змæлд "Иудзинад"-ы газет

Номыры кæсут:

- 4
АРФÆЙАГ ХЪÆППÆРИС
Æрыдойнаг чызджыты ерыс
- 6
ÆРКАСТ-КОНКУРС
Сæ арæхстдзинад равдыстой
- 8
НЫРЫККОН ТАУРÆГЪ
Сау халæтты ахæсты...

Ирондзинады хъомыс

Иудзинады бæрæгбон — Лабæйы

Хетæгкаты Кьоста йе 'взонджы бонтæ кæм арвыста, йæ адзал æй кæм æрæййæфта, йæ тыхст æмæ фæллад уд кæм æрсабыр, уыцы Лабæ абон дæр ма æнгом баст у нæ адæмы цыгджындæр хъæбулы номимæ. Хъæуы кæцыфæнды бынатмæ дæр бакъадзæф кæн — банкæрдзынæ дзы Хетæджы-фырты фарн æмæ сфæлдыстады тæваг. Уыцы æнкъарæнтæ уæлдай ирддæрæй бавзардзæн, Лабæйы — Кьостайыхъæуы алæмæты зæххыл фыццаг хатт чи æрлæууа, уыцы ирон адæймаг.

Ныр дыккæгæм хатт æхсæнадон змæлд "Иудзинад"-ы минæвæрттæ абалц кодтой Хъæрæсемæ, Кьостайыхъæумæ. Уыдон сæхицæн хæсыл банымадтой 15 майы — Ирон æвзаг æмæ литературæйы боны бабæрæг кæнын се 'мтуг адæмы, бæрæгбон арфæтæ æмæ сæм лæвæрттæ фæхæццæ кæнын. Лабæйæгтæ сæ хотæ æмæ æфсымæрты æрбацæдмæ алкæддæр фенхæлмæ кæсынц, сæ улы хъарм æмæ бæркадæй сыл баузæлынц, уазджыты фырцинæй сæ "уæлныхты" сисынц... Афтæ уыд ацы хатт дæр. Цæгат Ирыстоны минæвæртты размæ хъæугæронмæ рацыдысты Лабæйæгты кадджын хистæртæ æмæ фæси-

вæд, бынæттон администрацийы бæрнон кусджытæ. Уастырджийы кувæндонны раз фысымтæ æмæ уазджытæ кæрæдзийæн салам радтой, ссардтой Стыр Хуыцау æмæ дзуæртты сыгъдæг нæмттæ. Фаронæй хъауджыдæр ацы фембæлд рауад ноджы зæрдæагайгæдæр, уымæн æмæ ныр кæрæдзи хуыздæр зонныц — 2017 азы балц бындур æрæвæрдта æнгом æфсымæрон ахастдзинæдтæн. Лабæйæгтæ æмæ цæгатирыстойнæгтæн бынаты уайтагъддæр бацайдагъ зæрдæбын ныхас, кæрæдзи фæфæрстытæ кодтой сæ царды хабæрттæй, сæ дарддæры иумæйаг фæндтыл ногæй æрдырдтой. Мæнæн та фæцис Кьос-

тайыхъæуы администрацийы сæргълæууæг **Хетæгкаты Иринеимæ** аныхас кæнын фадат. — Нæ хъæуы ныртæккæ цæры 2967 адæймаджы, уыдонæн сæ 40 проценты сты ирæттæ. Хъæрæсейæгтæ æмæ ирæттæй уæлдай ам цæрынц уырыссæгтæ æмæ сомихæгтæ дæр, — радзырдта Хетæгкаты чындз. Иринеимæйы ныхасмæ гæсгæ, хъæуы цæрджытæ кæрæдзиимæ сты хæлар, сæ цардæн ис æппæт социалон фадæттæ дæр — кусынц скьола, рæвдауæндон, медицинон пункт, спортивон скьола... Куыд фылдæр хъæуты, афтæ Лабæйæгтæн дæр ныртæккæ сæйрагдæр у куысты бынæтты фарста. Хъæуы социалон

объектты чи кусы, уыцы адæмæй уæлдай иннæтæй чи фосдарыны куыст кæны æмæ йæ цæхæрадонны архайы, чи æндæр рæттæм куыстагур ацыд. Уазджытæ, фыццаджы-фыццагдæр, сæ фæндаг акодтой астæуккаг скьолайыл. Уым сæ бацæдмæ залы æрбамбырд сты ахуыргæнджытæ æмæ скьоладзаутæ. Ам уазджытæ æмæ фысымтæ сарæзтой иумæйаг бæрæгбон Ирон æвзаг æмæ литературæйы боны кадæн. Сценæйæ дæрдтыл айхъуыстысты ирон аив ныхас, фæндыры зæлтæ, ирон зарæджы мыртæ... Уазджыты номæй арфæйы ныхас ракодтой æхсæнадон змæлд "Иудзинад"-ы æв-

зæрст лæг **Байсонгъуырты Мухтар**, змæлды советы уæнгтæ **Токты Валодя** æмæ **Зассеты Сослан**. Тофы-фырт залы бадæг адæмы базонгæ кодта республикон æркастконкурс "Ирон дæн æз"-ы кæронбæттæны архайæг чызджытимæ. Æмæ æрмæст зонгæ нæ — чызджытæ равдыстой сæ арæхстдзинад кафын æмæ зарынæй, сæхи фыст нывæцæнтæ æмæ Кьостайы æмдзæвгæтæ кæсынæй. Æмæ фысымтæ дæр дæлдæр не 'рлæууыдысты — Лабæйаг скьоладзаутæ зæрдæагайгæ бакастысты Кьоста æмæ иннæ ирон поэтты æмдзæвгæтæ.

Иудзинады бæрæгбон — Лабæйы

1

Фæсивæды алкæцы фезмæлд дæр æрбацæуæг адæмæн лæвæртта æхсызгондзинад — уымæн æвдисæн уыдысты сæ тыхджын кyxæмдзæгъд æмæ сæ цæхæркалгæ цæстытæ. "Уæ цæрæнбон бирæ, нæ буц уазджытæ! Уе 'рбацыд нын алкæддæр хуры ракасты хуызæн вæййы", — йæ арфæйы ныхасы загъта бынæттон скъолайы ирон æвзаг æмæ литературæйы ахуыргæнæг **Нартыхты Юлия**. Уымæ æмхуыды уыдысты **Барахты Людмилæ** æмæ иннæ педагогтæ дæр.

— Абон, 15 майы, Дзæуджыхъæу æмæ республикæйы районы бирæ алыхуызон мадзæлттæ цæуы Ирон æвзаг æмæ литературæйы бæрæгбон кадæн. Ахæм зæрдылдарæн бон махæн уæлдай æхсызгондæр у Къостайыхъæуы уæввын. Алкæдæр фæрныг бæрæгбæттæ кæнут, нæ зынаргъ æфсымæртæ æмæ хотæ! Мах хорз зонæм, Лабæйыхъæуы скъолайы коллектив сывæллæтты ахуырад æмæ хъомыладыл куыд æнувыдæй кусы, уый. Æмæ цæмæй уæ архайд æнтыстджындæр уа, уымæн уын, æвæццæгæн, ахъаз фæуыдзысты, лæварæн уын цы ахуыргæнæн чингуытæ æрластам, уыдон. Фæрнæй сæ пайда кæнут, — йæ ныхасы фæбæрæг кодта Токты Валодя.

Æмæ æрмæст чингуытæ нæ. "Иудзинад"-ы зæрдылдарæн лæвæрттæй фæхайджын сты ирон æвзаджы ахуыргæнджытæ **Нартыхты Юлия** æмæ **Барахты Людмилæ**, стæй хъæуы иннæ сгуыхт адæймагтæ дæр.

Уазджыты делегацийы уæнг, аивады кусæг, национ преми "Нарты фæткыуы"-йы лауреат **Илаты Тимур** та скъолайæн балæвар кодта йæхи кyxтæй конд ирон хъысын фæндыр. Уымæ, Тимур зæрдæ бавæрдта, Лабæйæг æвзонг лæппутæй фæндырыл цæгъдын сахуыр кæнын кæй бафæнда, уымæн æххуыс кæй уыдзæн, уымæй.

— Нæ бæрæгбон нын барæсугъд кодтат æмæ уын стыр бузныг зæгъын. Уæлдай ахсджиаг нын у чингуытæ райсын, уымæн æмæ ирон æвзаг æмæ литературæ ахуыргæнæн чингуытæй æххæст ифтонг не стæм. Уæ лæвар нæ ахуыргæнджыты архайдæн ахъаз кæй фæуыдзæн, уый дызæрдыггаг нæу, — "Иудзинад"-ы минæвæрттæн арфæ ракодта скъолайы директор **Хуылаты Барис**.

Фæстæдæр хъæуы цæрджытæ æрбамбырд сты клубмæ. Уым сын уазджытæ равдыстой концерт. Æркаст-конкурс "Ирон дæн æз"-ы архайдæг чызджытæ ирон уæлæдæрæсы рафидауын кодтой клубы сценæ — адæймаджы цæст сæ уындæй не 'фæст. Сæ зард æмæ кафт та концертмæ æрбацæуæг адæмы

цæсгæмттыл æвзæрын кодтой æхсызгондзинады цæссыгтæ. Залы раззаг бынæтты кæй æрбадын кодтой, уыцы ацæргæ сылгоймæгтæй бирæтæ сæ цæстытæ асæрфасæрф кодтой æмæ кувæгау сабыр хъæлæсæй дзырдтой: "Уæ цæрæнбон — бирæ, уæ цæрæнбон — бирæ"...

"Ирон дæн æз" — айзæлыд сценæйæ. Ахæм ныхæстæ

ныхæстæ загъдæуыд "Иудзинад"-ы советы уæнг **Мæрзойты Тамерланы** номыл. Уый кyxвæллойы бæркадæй арæзт цæуындæр æхсæнадон змæлды æппæт арфæйæг хуыддæгтæ дæр, уый фæрцы сырæзт **Хъæрæсемæ**, **Къостайыхъæумæ** балц дæр. **Иæхицæн Лабæмæ** ацæуыны фадат нæ фæцис, фæлæ хъæуы цæрджыты арфæтæ

фарсмæ Лабæйæгтæ цыртдæвæн сæвæрдтой **Беслæны** фыццæгæм скъолайы арæзт террористон фыдракæнды амæттæгты номыл. Уыцы дуртыл дæр сæ кyxтæ авæрдтой "Иудзинад"-ы минæвæрттæ, сæ рух нæмттæ сын ссардтой...

Кæй зæгъын æй хъæуы, бон даргъ нæу, цасыл аххæсдзынæ? Фæлæ делегацийы

тайыхъæуы бирæ ис, хистæртæн кад кæнынц, æнувыд сты маделон æвзаг æмæ ирон æгъдæуттыл, сæ лæггад сæ разæй цæуы... Уыцы æууæлтæ, æнæмæнг, ныфсы хос сты — хистæрты фарн бахъахъхъæндзысты æмæ йæ дарддæр кад æмæ радимæ ахæсдзысты...

Ахæм æнкъарæнтимæ рацыдыстæм Лабæйæ. Хъæугæронмæ рацыдысты фысымтæ дæр нæ фæдыл. "Стыр бузныг уын, нæ бæрæгбон нын кæй барæсугъд кодтат, уый тыххæй. Нæ фидæны фембæлдтыгæм æнхæлмæ кæсдзыстæм", — Хетæгкаты Иринæйы уыцы ныхæстæ зæрдæйыл абадтысты.

Фæлæ балц ууыл нæ фæци. Делегацийы уæнгтæм Черкесскы æнхæлмæ кастысты **Хъæрæсе-Черкесийы** цæрæг ирæттæ æхсæнады минæвæрттæ дæр. Диаспорæйы разамонæг **Хетæгкаты Олег**, **Нартыхты Хасан** æмæ **Дзамболат**, **Хуыгаты Эдуард**, **Хъазыбегты Таймураз** æмæ иннæ кадджын лæгтæн уыцы бон Лабæмæ ссæуыны фадат нæ фæци, фæлæ уазджытимæ ма фембæлой, уый сæм раст нæ фæкаст æмæ делегацийы автобус Черкесскæ фæзылын кодтой.

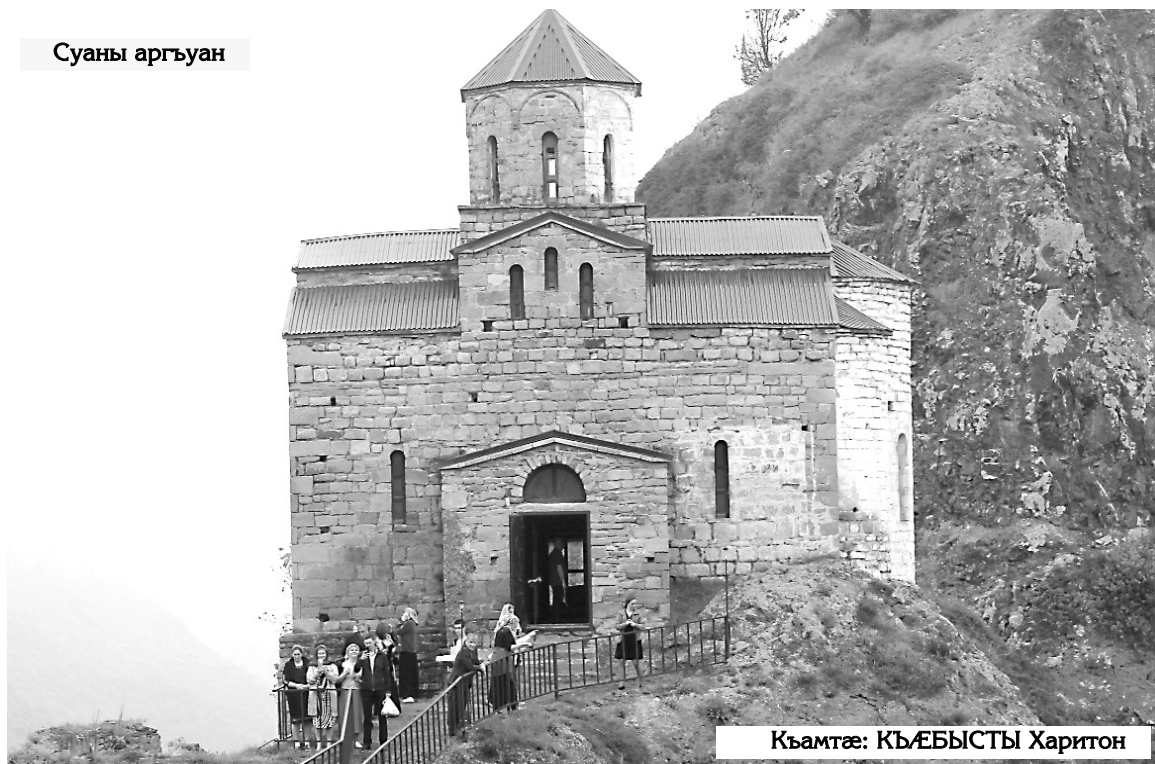
"Мах кæд ныртæккæ Черкесскы цæрæм, уæддæр нæхи Лабæйæгтыл ныймайæм. Уыцы хъæуæй рацыдыстæм, не 'мхъæуккæгты цардæй абон дæр иппæрд не стæм, нæ бæрæгбон дæр, хъыджы сахат дæр вæййæм иуæм", — уазджытæн зæрдæг салам зæгъгæйæ, радзырдта Хетæгкаты Олег.

Хетæджы-фырты ныхасмæ гæсгæ, Черкесскы ныртæккæ ис 200 ирон хæдзары бæрц. Иннæ адæмты 'хсæн сæ ирондзинад æмæ æгъдауæй бæрæг дарынц, бирæтæ сæ кусынц бæрзонд æмæ зынгæ бынæтты. Республикæйы сын ис кад, аргъ сын кæнынц сæ архайдæн. Афтæ кæй у, Хъæрæсе-Черкесийы цæрæг бирæ адæмыхæттæйы 'хсæн ирæттæ дзырддзæуæг æмæ нымæд кæй сты, ууыл, æнæмæнг, хорзæрдæм ахады, Хетæгкаты Олег æмæ, йæ фарсмæ чи æрбалæууыд, бынæттон ирон диаспорæйы уыцы минæвæртты бæрзонд куыст æмæ æхсæнадон архайд. Уæвгæ, уыцы хуыддаг сæрмагонд ныхасы аккаг у.

Ныртæккæ та уал фысымтæ æмæ уазджыты, растдæр дзургæйæ та, æфсымæртæ æмæ хоты 'хсæн, рауад зæрдæбын ныхас нæ фыдæлты хабæрттыл, ирон адæмы абонны цард æмæ фидæныл, нæ раесугъд æгъдæуттæ æмæ маделон æвзаг бахъахъхъæныныл, нæ иудзинадыл... Æмæ уыцы ныхас ног арфæйæг хуыддæгтæм кæй рахиздзæн, уымæй нын ныфс дæтты æхсæнадон змæлд "Иудзинад"-ы уæнгты хъæппæрисджын куыст.

СЛАНТЫ Аслан

Суаны аргъуан

Къамтæ: КЪÆБЫСТЫ Харитон

хуыстысты залы бадæг алкæцы ирон адæймаджы зæрдæйæ дæр. Уыцы уысм кæрæдзийæ дард цæрæг ирæттæ уыдысты æнæфæхицæнгæнæгæ удтæ, сæ зæрдæтæ æмгуыппæй куыстой...

Концерты архайджытæн къостайыхъæуккæгтæ стыр аргъ кæй скодтой, уый тыххæй сын арфæ ракодтой Токты Валодя æмæ Байсонгъуыртты Мухтар. "Стыр бузныг уæ стæм, ацы æмбырдмæ кæй саккаг кодтат, уый тыххæй. Нæ абоны фембæлд фæстаг кæй нæу, ууыл нæ зæрдæ дарæм, стæй нæ хъ-

Мæрзойы-фыртмæ йæ 'мæдисонтæ кæй фæхæццæ кæндзысты, уый бæлвырд у.

Къостайыхъæуы уæвгæйæ, æнæбæрæг кæнгæ нæй, Хетæгкаты Леуан æмæ Уæлгъа кæм ныгæд сты, стæй Къоста фыццаг ныгæд кæм æрцъыд, уыцы бынæттæ дæр. Хетæгкаты бинонты ингæнтæ зæрдылдаргæ сты алкæцы ирон адæймагæн дæр. "Иудзинад"-ы делегацийы уæнгтæ дæр сæркълæй æрлæуыдысты цыртты раз, дидинджытæ сыл сæвæрдтой.

Æмæ æрмæст уыцы бынæттæ нæ. Фыдыбæстæйы

уæнгты фæндыд фылдæр бынæттæ бæбæрæг кæнын, фылдæр адæмимæ сæмбæлын. Æмæ сын фысымты æххуысæй æнтысгæ дæр бакодта. Кæцы уынгмæ, кæцы кæртмæ нæ бакъахдæф кодтой, уайтагъддæр-иу бынæттон цæрджытæ сæ размæ рауадысты, хионы цæстæй-иу сæм ракастысты.

— Табуафси, нæ хæдзармæ дæр саккаг кæнут! — уыцы ныхæстимæ нæ размæ рауад хæрзæрыгон сылгоймаг. Афтæ базонгæ стæм бынæттон равдауæндонны хъомылгæнæг **Таугазты Алөнæимæ**. Нæ ног

Фæлæ балц ууыл нæ фæци. Делегацийы уæнгтæм Черкесскы æнхæлмæ кастысты Хъæрæсе-Черкесийы цæрæг ирæттæ æхсæнады минæвæрттæ дæр. Диаспорæйы разамонæг Хетæгкаты Олег, Нартыхты Хасан æмæ Дзамболат, Хуыгаты Эдуард, Хъазыбегты Таймураз æмæ иннæ кадджын лæгтæн уыцы бон Лабæмæ ссæуыны фадат нæ фæци, фæлæ уазджытимæ ма фембæлой, уый сæм раст нæ фæкаст æмæ делегацийы автобус Черкесскæ фæзылын кодтой.

рутæ куыд амоной, афтæ йыл кусгæ дæр кæндзыстæм. "Иудзинад"-ы уæнгтæ алы дæсныæдтæ æмæ алы социалон къордты минæвæрттæ сты, фæлæ нæ адæмы иудзинады хуыддаджы æмзонд æмæ æмвæнд стæм. Махæн уемæ фембæлдтытæ æмæ хæлар ахастдзинæдтæ уæлдай ахсджиаг сты", — йæ раныхасы фæнысан кодта Байсонгъуыры-фырт.

Ам ма арфæйы сæрмагонд

Стыр хæсты рæстæг цыфыддæр знаджы ныхмæ тохы хъæуæй чи фæмард, уыдонны мемориалы кълуыл номæй-номмæ фыст æрцыдысты æппæт хъæбатырты нæмттæ. Баскаты, Дзасохты, Исакхты, Калоты, Кучиты, Хетæгкаты æмæ иннæ ирон мыггæгты минæвæртты нæмттæ æнустæм баззайдзысты Фыдыбæстæйыл æнувыддзинад æмæ æхсардзинады дæнцæгтæй. Уыцы мемориалы

зонгæ райгуырд æмæ схъомыл Ногиры Гуырцыты фæрныг хæдзары. Фæлæ чызджы йæ амонды фæндаг æркодта Къостайыхъæумæ — сси Таугазты чындз. Æмæ кæд ам нæ райгуырд, уæддæр ныр иузæрдон у йæ ног цæрæнбынатыл, ам кусы æмæ йæ бинонтимæ хистæрты фарн хъахъхъæныныл архайы.

Æмæ Алөнæйы хуызæн æрыгон фæлтæр Къос-

Дзырды хъомыс

Адæмы ныхмæ цы уæйыг фæлæудзæн.

Гæдиаты Цомахъ

Адæмы æвзаг дур халы.

Барахъты Гино

Цæрдуд йæ адæммæ баст вæййы.

Нигер

Æнæ адæмы æххуысæй ницы саразæн ис.

Мамсыраты Дæбе

Æвæццæгæн, афтæ арæзт у нæ цард, æвæццæгæн, ахæм бындурон цаг ис адæймаджы зæрдæмæ, æмæ, галиу хъуыддагыл чи ацахуыр уа, уымæн фæстæмæ зын раздахæн вæййы.

Коцойты Арсен

Æз лæгæй лæджыхъæд домын, хорзы агурын æмбалæн...

Калоты Хазби

Æмбисæндтæ

Дунейыл æгъдауæй хистæр нæй.

***

Æдзæсгомæй хорз æнхъæл макуы у.

***

Æфсæрмай дугъы ма ацу.

***

Уæздандзинад адæймагæн йæ туджы вæййы.

***

Уæздан лæгыл гæды ныхас нæ фидауы.

***

Алы 'гъдау дæр лæгæн йæ-хицæй цæуы.

***

Лæг йе 'гъдауæй лæг у.

***

Алкæмæн дæр йе 'гъдау йæ гакк у.

***

Æгъдау кæй нæ баурома, уый æфсæн рæхыс дæр нæ баурумдзæн.

***

Дæ цæхдон кæм нæ уа, уым дæ къæбæр ма тул.

***

Хæдзарæй хæдзармæ дæр хицæн æгъдау ис.

***

Цардæн йæ хъæздыгмæ ма бабæлл, фæлæ — йе 'гъдау-мæ.

Арфæйаг хъæппæрис

Алагиры æртыккæгæм иумæйагахуырадон скъолайы æнтыстджынæй ацыдис æхсæнадон змæлд "Иудзинад"-ы арæзт ацы азы республикон æркаст-конкурс "Ирон дæн æз"-ы фыццаг къæппæрис.

Архайдтой дзы горæт Алагиры æмæ районы скъолаты хистæр кълæсты ахуырдау чызджытæ: **Бутаты Зæлинæ** (Алагиры 1-æм астæуккаг скъола, йæ ахуыргæнæг — **Челæхсаты Жаннæ**), **Агънаты Аидæ** (Алагиры 2-æм астæуккаг скъола, йæ ахуыргæнæг — **Хъæцмæзты Фатимæ**), **Бесаты Эльмирæ** (Алагиры 3-æм астæуккаг скъола, йæ ахуыргæнæг — **Датиты Мари-нæ**), **Уанеты Лаурæ** (Алагиры 4-æм астæуккаг скъола, йæ ахуыргæнæг — **Мæргъиты Ингæ**), **Токты Дианæ** (Алагиры 5-æм астæуккаг скъола, йæ ахуыргæнæг — **Хъæстуаты Симæ**), **Беккуыарты Дæрассæ** (Алагиры изæрон скъола, йæ ахуыргæнæг — **Суанты Фатимæ**), **Гæбуты Ритæ** (Бирæгъзæнджы астæуккаг скъола, йæ ахуыргæнæг — **Ботъоты Иринæ**), **Беруаты Виктория** (Мызуры астæуккаг скъола, йæ ахуыргæнæг — **Къадзаты Мæдинæ**), **Тыджыты Кристина** (Суадæджы астæуккаг скъола, йæ ахуыргæнæг — **Санаты Альбинæ**) æмæ **Айларты Дианæ** (Црауы астæуккаг скъола, йæ ахуыргæнæг — **Челдыты Мæдинæ**).

Ардæм хуынд æрцыдысты æркасты ерысдзауы ирон æвзаг æмæ литературæйы ахуыргæнджытæ, скъоладзауы ныййарджытæ æмæ æндæр адæм. Цалынмæ конкурс нæма райдыдта, уæдмæ уыдон зонгæ кодтой, Цæгат Ирыстоны республикон æхсæнадон змæлд "Иудзинад" цы равдыст бацæттæ кодта,

уымæ. Ам фенæн уыд нæ бæстæйы советон дуджы цард æвдисæг экспонатæ, æндæр æрмæджытæ. Скъоладзау чызджытæ та æрæвæрдтой, сæхæдæг кæй бацæттæ кодтой, ахæм дзаджджын фынгтæ. Уыдис дзы чыритæ, дзыкка, цыхт, дзæрна, бæгæны æмæ æндæр ирон хæринагтæ.

Конкурсы жюриы уæнгтæ — Алагиры районы ахуырады управленийы бæрзонд суджытæ **Дзугкойты Ритæ** æмæ **Къадзаты Мæдинæ**, Алагиры дыккæгæм рæвдауæндонны методист **Черчесты Тамарæ**, æхсæнадон змæлд "Иудзинад"-ы советы уæнгтæ **Дзуццаты Феликс** æмæ **Туаты Алан**, "Иудзинад"-ы æвзæрст лæг **Байсонгъуыртты Мухтар** æмæ национ преми "Нарты фæткыуы"-йы лауреат **Илаты Тимур** сæ бынæттæ куы бацахстой, уæд ирон музыкæйы аив зæлтæ райхъуыстысты залы, æмæ райдыдта "Иудзинад"-ы ацы азы фыццаг конкурс-æркаст.

Адæмы размæ рацыдысты амонджытæ — æхсæнады советы уæнг, æркасты разамонæг **Токты Валодæ** æмæ Алагиры дæссæм рæвдауæндонны хъомылгæнæг **Дзгойты Зæлинæ**. Уыдон фехъусын кодтой, зæгъгæ, кæй райдыдта, ныр цалдæр азы нæ республикæйы традицион чи ссис, ахæм æркаст-конкурс "Ирон дæн æз", æмæ, дам, нæ ерысдзау чызджыты бахъæудзæн сæ арæхстдзинад равдысын йæ алы къæппæрис дæр.

Ныр та уал æркасты архай-

джытæ зæлдаг разгæмтты æмæ цыллæ кæлмæрзæнты æмхуызонæй рахызтысты сценæмæ æмæ акодтой "Чызджыты кафт".

Дарддæр чызджытæ ерыс кодтой, хуыздæр нывæцæн чи ныффыста, ууыл. Алчидæриу сценæмæ рацыд æмæ аив,

дзы куыд пайда кодтой, уыдæтты тыххæй. Афтæ, пирæны тыххæй уыдис Бесаты Эльмирæйы ныхас, авдæны тыххæй та радзырдта Гæбуты Ритæ.

Ирон æгъдæуттæ сты царды скъола, æмæ уыдон чи куыд зоны, уымæй дæр ерыс кæнын бахъуыд конкурсы архайджыты. Чындзхасты æгъдæутты тыххæй бæстон радзырдта Айларты Дианæ. Фæлæ сæ уый чынджы нæ бакаст, стæй йын сæ дзургæ дæр ничи ракодта. Мæ хистæр хо, дам, чындзы куы цыд, уæд алцыдæр мæхи цæстытæй федтон, æмæ зонгæ дæр бакодтон, зæгъгæ, дзырдта. Сиахсы цыды, хызисыны, су-сæг цыды тыххæй та уыдысты Агънаты Аидæйы, Уанеты Лаурæйы æмæ Токты Дианæйы раныхæстæ.

Ай-гъай, æркасты архайджытæ канд ерыс нæ кодтой. Рæстæгæй-рæстæгæм-иу залы бадæг адæм бакастысты Алагиры æртыккæгæм скъолайы кафджыты къорды аив кæфтытæм дæр.

Уæдмæ конкурсы программæ дæр ахицæн, æмæ фыццагдæр раныхас кодта "Иудзинад"-ы советы уæнг **Фæрниаты Эльбрус**. Уый арфæ ракодта, æвзонг чызджыты æркастмæ чи бацæттæ кодта, уыдонæн.

Жюрийы уæнг Черчесты Тамарæ загъта: "Абон цы рæзгæ фæлтæры федтам, уымæй зæрдæ рухс кæны. Æз афтæ æнхъæл дæн, æмæ ацы чызджытæ сомбон цы хæдзæрттæм бакъадзæф кæной, уыдон уыдысты амондджын". Арфæйы ныхæстæ ма ракодтой Токты Валодæ, Дзуццаты Феликс, Байсонгъуыртты Мухтар, Туаты Алан æмæ Илаты Тимур.

Æркасты жюриы уæнгтæ кæронбæттæны фехъусын кодтой, ерыстдзаутæй чи цы бæрæггæнæнтæ райста, уыдон. Æртыккаг бынат бацахста **Токты Дианæ**. Уымæн, стæй йæ ахуыргæнæг **Хъæстуаты Симæйæн** лæвæрд æрцыд æртыккаг преми фæйнæ 3 мин сомы. Дыккаг бынатмæ рацыд æмæ æркасты дыккаг преми райста **Агънаты Аидæ**, йæ ахуыргæнæг **Хъæцмæзты Фатимæ** æмæ сын лæвæрд æрцыд фæйнæ 5 мин сомы. Фыццаг бынат æмæ æркаст-конкурсы фыццаг преми жюри саккаг кодта **Айларты Дианæйæн**. Бацæттæ йæ кодта ирон æвзаг æмæ литературæйы ахуыргæнæг **Челдыты Мæдинæ** æмæ сæ дыууæйæн дæр лæвæрд æрцыд фæйнæ 7 мин сомы.

Уымæй уæлдай, "Иудзинад"-ы лæвæрттæй хорзæхджынгонд æрцыдысты, æркаст-конкурс саразыны хъуыддагмæ йе 'вæрæн чи бахаста, уыцы адæмы стыр къорд.

Ирон царды йын цы нысануæг уыдис æмæ

Арфæйаг хъæппæрис

Фыдæлты æгъдæуттыл — æнувыд

Фæстаг къорд азы Цæгат Ирыстоны республикон æхсæнадон змæлд "Иудзинад" арфæйаг куыст кæны кæстæр фæлтæримæ. Рæстæгæй-рæстæгмæ цы æркаст-конкурстæ арæзт æрцæуынц районты, уыдоны æвзонг чызджытæ сæ хъарутæ фæлварынц ирон æгъдæуттæ æмæ традицитæ хуыздæр зонынц, ирон æвзагыл нывæцæн ныффыссынц, раздæры фæлтæртæ цæмæй пайда кодтой, уыцы кусæнгæрзты тыххæй аив радзурынц æмæ æндæр хъуыддæгтыл.

Ацы хатт та ахæм ерыстæ цыдысты Æрыдоны фыццагæм иумæйагахуырадон скъолайы бындурыл. Архайдтой дзы Æрыдон æмæ районы хъæуты минæвæрттæ: **Гуыбаты Дианæ** (Æрыдоны 1-æм астæуккаг скъола, йæ ахуыргæнæг — **Лохты Ритæ**), **Бокоты Каринæ** (Æрыдоны 2-æм астæуккаг скъола, йæ ахуыргæнæг — **Бететы Фатимæ**), **Тлатты Эллæ** (Æрыдоны 3-æм астæуккаг скъола, йæ ахуыргæнæг — **Байаты Лянæ**), **Зæгæлты Дзерассæ** (Æрыдоны 4-æм астæуккаг скъола, йæ ахуыргæнæг — **Боциты Зæлиинæ**), **Æлбегаты Миленæ** (Хъæдгæроны астæуккаг скъола, йæ ахуыргæнæг — **Гуытыаты Заремæ**), **Цомайты Мæдинæ** (Красногоры астæуккаг скъола, йæ ахуыргæнæг — **Тъехты Гульчорæ**), **Мамияты Дианæ** (Къостайыхъæуы астæуккаг скъола, йæ ахуыргæнæг — **Цхуырбаты Зарæ**) æмæ **Гусаты Мæдинæ** (Къостайыхъæуы астæуккаг скъола, йæ ахуыргæнæг — **Гæрисаты Маринæ**).

Æркаст-конкурсмæ æрбацыдысты районы скъолаты педагогон коллективты минæвæрттæ, ерысгæнæг чызджыты ныйарджытæ æмæ æндæр хуынд адæм. Жюрийы уæнгтæ — Æрыдоны районы Ныхасы минæвар **Хъуылаты Эльбрус**, æхсæнадон змæлд "Иудзинад"-ы æвзæрст лæг **Байсонгырты Мухтар**, змæлды советы уæнг **Мамыгты Тамерлан**, национ преми "Нарты фæткыуы"-йы лауреат **Илаты Тимур** æмæ аивадон кусæг **Таутиаты Азæ** сæ бынæттæ куы бацахстой, уæд æркаст-конкурсы амонджытæ — районы Культурæйы галуаны аивадон разамонæг **Мыстулаты Чермен** æмæ Æрыдоны цыппæрæм скъолайы ахуыргæнæг

Боциты Зæлиинæ байгом кодтой, æхсæнадон змæлд "Иудзинад" æвзонг чызджытæн цы цымыдисаг бæрæгбон бацæттæ кодта, уый.

— Нæ ерыстæ æнцон нæ уыдысты, — фехъусын кодта фыццаг амонæг. — Хæслæвæрдтæ нæм уыдзæн бирæ. Нæ конкурсы размæ чызджытæн уыдис ахæм хæдзармæ куыст: ныффыссын нывæцæн "Ирон дæн æз". Уæдæ байхъусæм, чи куыд сæххæст кодта йæ хæдзармæ куыст, уымæ.

Фыццагдæр сценæмæ рацыд **Гуыбаты Дианæ**. Уый аив бакаст нывæцæн "Ирон дæн æз". Стæй ранымадта, Ирыстонæн кад

— адон сты Цомайты Мæдинæйы нывæцæнæй ист рæнхытæ. Мæн, дам, фæнды Байаты Альбинæйы хуызæн дæсны кафæг суæвын æмæ йæ къахдзæфтыл цæудзынæн.

Зæрдæмæдзæугæ уыдысты Бокоты Каринæйы, Тлатты Эллæйы, Зæгæлты Дзерассæ æмæ иннæты нывæцæнтæ дæр, æмæ сын жюрийы уæнгтæ скодтой æмбæлгæ аргъ.

Ныр та æвзонг чызджытæ ерысы бацыдысты, чызгæрвыст æмæ чындзхасты æгъдæуттæ чи хуыздæр зоны, ууыл. Сиахсы цыды, хызисыны, æндæрты тыххæй уыдис **Æлбегаты Миленæйы**, **Ма-**

ны, ууыл дзурæг у йæ культурæ дæр. Уымæ гæсгæ æркаст-конкурсы архайæг æвзонг чызджытæ дзырдтой, афæдзæй-афæдзæмæ ирон адæм цы бæрæгбæттæ кæнынц, уыдоны тыххæй. Нæ фыдæлтæ ногбонтæ, цæрвхæрæнтæ, кæхцгæнæнтæ æмæ æндæртæ куыд кодтой, уыдæтты фæдыл Гусаты Мæдинæ æмæ Мамияты Дианæ хорз радзырдтой, цыма сын æвдисæнтæ уыдысты, уыйау.

Раздæр заманты нæ фыдæлтæ стыр аргъ кодтой хæдзарон кусæнгæрз-

æрмгуырой, авдæн, судзин, теман, æрцындз æмæ æндæртæ. Сæ алкæцийы тыххæй дæр бæстон радзырдтой чызджытæ.

Ерысдзаутæн æхсызгон ныхас бацайдагъ ирон хæринæгты тыххæй дæр. Æркастмæ цы бæркад æрхастой, уымæй уæлдай экраныл фенæн уыд, Гуыбаты Дианæ æмæ иннæ чызджытæ арынджы уæлхъус куыд арæхстджынæй архайынц, уый дæр. Фæстаг фæлварæн та уыдис сфæлдыстадон, æмæ уымæ дæр скъоладзау чызджытæ хорз сарæхстысты.

æмæ намыс чи скодта, уыцы ирон сылгоймæгты. Æз дæр, дам, хорз хъуыддæгтæй архайдзынæн уыдоны фæззынынц. Радзырдта, зæгъгæ, мæргъты цыбар-цыбыр куы фехъусы, уæд, мæм афтæ фæкæсы, цыма иронау дзурынц.

"Æз ирон дæн, æмæ уымæн уарзын нæ Ирыстон",

миаты Дианæйы, Гусаты Мæдинæйы ныхас. Хæслæвæрдæй-хæслæвæрдæй 'хсæнты та залы бадджытæ аргъæнæг уыдысты скъоладзауты кæфтытæ æмæ зарджытæн.

Амонæг Боциты Зæлиинæ куыд загъта, афтæмæй йæ бæрæгбон чи куыд кæ-

тæн дæр. Уымæн æмæ сын æнæ уыдонæй архайæн нæ уыд, хæхбæсты цæргæйæ. Ныр сæ абон кæд нал пайда кæнæм, уæд дæр нын сæ кæцыдæрты фенд æдзухдæр æхсызгон æнкъарæнтæ æрхæссы. Уымæ гæсгæ ерысдзаутæ конкурсмæ æрбахастой хъуылæг, сивыр, арынг,

Конкурс куы ахицæн, уæд жюрийы уæнгтæ банымадтой, чызджытæй æркаст-конкурсы хæслæвæрдты чи цы бæрæггæнæн бакуыста, уыдон.

Æртыккаг бынат бацахста **Зæгæлты Дзерассæ**. Лæвæрд ын æрцыд 3 мин сомы. Уыйбæрц æхца райста йæ ахуыргæнæг **Боциты Зæлиинæ** дæр. Дыккаг бынат æрхауд **Гуыбаты Дианæ** æмæ. Æркаст-конкурсмæ йæ бацæттæ кодта ирон æвзаг æмæ литературæйы ахуыргæнæг **Лохты Ритæ** æмæ сæ дыууæйæн дæр лæвæрд æрцыд фæйнæ 5 мин сомы. Æркаст-конкурсы жюри фыццаг бынат саккаг кодта **Мамияты Дианæ** æмæ. Йæ ахуыргæнæг **Цхуырбаты Зарæ** райстой фæйнæ 7 мин сомы. Уымæ, конкурсы архайæг чызджытæй раззаг æртæ бынаты чи нæ бацахста, уыдон дæр зæрдæхудтæй нæ баззадысты — алкæмæндæр дзы æхсæнадон змæлд "Иудзинад"-ы номæй лæвæрд æрцыд Кады гæххæттытæ æмæ зæрдылдарæн лæвæрттæ.

Кæстæрты арæхстдзинадæй зæрдæ райы

Цæгат Ирыстоны республикон æхсæнадон эмæлд "Иудзинад"-ы æркаст-конкурс "Ирон дæн æз" адарддæр Æрæфы районы. Ацы хатт æй суазæг кодта Цыколайы фыццагæм скъола, арæст æрцыд Æрæфы районы иумæйагахуырадон кусæндæтты ахуырдауыты 'хсæн.

Арæм хуынд æрцыдысты æркасты архайджыты бацæттæгæнæг ирон æвзаг æмæ литературæйы ахуыргæнджытæ, скъоладзауы ныйарджытæ, районы иумæйагахуырадон кусæндæтты педагогон коллективты минавæрттæ æмæ æндæртæ.

Æркаст-конкурс цыбыр разыхасæй байгом кодта амонæг — Цыколайы æртыккæгæм скъолайы ахуыргæнæг Увидзыхоты Зæлинæ. Уый бафиппайдта, зæгъгæ, уæздан, æгъдауджын, æфсармджын чызг кæддæриддæр кадджын уыд ирон адæммæ. "Абон кæй арæхстдзинадмæ бакæсдзыстут, уыдон царды нырма фыццаг къæхдзæфтæ кæнынц. Бирæ сын нæма бантыст, фæлæ ныридæгæн фæзминагæй сæхи æвдисынц. Ныр та ерыс кæндзысты, куыд зонынц мадæлон æвзаг, нæ фыдæлты рагон æгъдæуттæ, кусæнгæртæ, бæрæгбæттæ æмæ æндæр ахæм хабæрттæ", — загъта амонæг.

Ацы ныхæсты фæстæ Увидзыхоты Зæлинæ сценæмæ рахуыдта æркаст-конкурсы архайæг чызджыты. Уыдон уыдысты: **Охъазты Данæ** (Советон хъæуы астæуккаг скъола, йæ ахуыргæнæг — **Дзобайты Аллæ**), **Зехъеты Дианæ** (Цыколайы 3-æм астæуккаг скъола, йæ ахуыргæнæг — **Химилонты Фатимæ**), **Хъараты Изабеллæ** (Лескены астæуккаг скъола, йæ ахуыргæнæг — **Цохъты Оксанæ**), **Гобеты Дианæ** (Сырх Дыгуры астæуккаг скъола, йæ ахуыргæнæг — **Годзойты Анжелæ**), **Нафиты Олеся** (Сечеры астæуккаг скъола, йæ ахуыргæнæг — **Перисаты Иринæ**) æмæ **Хæмыцаты Аринæ** (Толдзуыны астæуккаг скъола, йæ ахуыргæнæг — **Дзоллаты Аллæ**).

кад нæй", æмæ бафиппайдта, хуамæ зæрдигæй ахуыр кæнæм нæ мадæлон æвзаг, зæгъгæ.

Ацы хуыды сæ нывæцæнты дарддæр ахæццæ кодтой Зехъеты Дианæ, Хъараты Изабеллæ æмæ Хæмыцаты Аринæ дæр. "Ирон адæймаг хуамæ æдзухдæр хуыды кæна,

кæрдæгхæссæн, кæхцгæнæн нæ фыдæлты заман куыд бæрæг кодтой, уый тыххæй радзырдтой Охъазты Данæ, Гобеты Дианæ æмæ Хæмыцаты Аринæ. Чындæхсæв æмæ æндæр хуыддæгты æгъдæутты тыххæй та æнæрæдыдæй радзырдтой Нафиты Олеся, Хъ-

вæрд, æмæ ам дæр æвзонг чызджытæ сæхи хорзæй равдыстой. Чи дзы кафгæ акодта, чи заргæ, чи та йæ курдиат равдыста хицæн сценикон нывты.

Æркаст кæронмæ ахæццæ, æмæ сценæмæ хуынд æрцыд жюриийы сæрдар Байсонгъуыртты Мухтар. Уый загъта: "Абон чызджыты сбæрæг кодтам фæлварæнты, æмæ, стыр арæхстдзинад кæй равдыстой, уый тыххæй арфæ кæнын сæ ахуыргæнджытæн".

Дарддæр та Байсонгъуыры-фырт фехъусын кодта, æркаст-конкурсы бæрæггæнæнтæ бахынцгæйæ, æртыккаг бынатмæ **Охъазты Данæ** кæй рацыд, уый. Бацæттæ йæ кодта ирон æвзаг æмæ литературæйы ахуыргæнæг **Дзобайты Аллæ**, æмæ сын лæвæрд æрцыд фæйнæ 3 мин сомы. Дыккаг бынат бацахста **Гобеты Дианæ**. Ирон æвзаг æмæ литературæйы ахуыргæнæг **Годзойты Анжелæимæ** сæ дыууæдæр райстой фæйнæ 5 мин сомы. Æркаст-конкурсы жюри фыццаг бынат саккаг кодта **Зехъеты Дианæйæн**. Ирон æвзаг æмæ литературæйы ахуыргæнæг **Химилонты Фатимæимæ** сын лæвæрд æрцыд фæйнæ 7 мин сомы.

Уымæй уæлдай, æркаст-конкурсы архайæг иннæ чызджытæй дæр хъæстагæй ничи баззад. Уыдонæ æмæ сæ ахуыргæнджыты Цæгат Ирыстоны республикон æхсæнадон эмæлд "Иудзинад" схорзæхджын кодта Кады гæххæттытæ æмæ зынаргъ лæвæрттæй.

Сæ арæхстдзинадæн та сын аргъ кодтой жюриийы уæнгтæ: æхсæнадон эмæлд "Иудзинад"-ы æвзæрст лæг **Байсонгъуыртты Мухтар**, эмæлды советты уæнг **Зассеты Сослан**, районы культурæйы управленийы методист **Малиты Фатимæ**, районы социалон хъахъæнынадды службæйы директоры хæдивæг **Баймæтаты Эмæ** æмæ районы ахуырады управленийы хицауы хæдивæг **Медойты Фатимæ**.

Ныр та æркаст-конкурс райдыдта нывæцæн "Ирон дæн æз" ныффыссынæй, æмæ амонæг фыццаг ныхасы бар радта Охъазты Данæйæн. Уый бафиппайдта, зæгъгæ, бæласæн йæ уидæгтæ куы алыг кæнай, уæд бахуыскъ уыдзæн. Уымæ гæсгæ, дам, хуамæ ахуыр кæнæм хистæрты хорз хуыддæгтыл. Мадæлон æвзаджы хысмæтыл дзургæйæ, чызг æрхаста РЦИ-Аланийы раздæры Сæргълаууæг Æгъуызарты Тамерланы ныхæстæ: "Ирон лæг иронау куы нæ зона, уæд дзы мæ цæсты

ирон кæй у, ууыл", — дзырдта Нафиты Олеся. З æ р д æ м æ д з æ у г æ уыдысты иннæ ерысдзауты нывæцæнтæ дæр, æмæ сын амонæг раарфæ кодта: "Стыр бузныг, чызджытæ! Ирон æвзаджы рæзтыл архайут, æмæ уæ кад бæрзондæй-бæрзонддæр кæнæд, æнтыстдзинæдтæ уæ къухы æфтæд".

Æркаст-конкурсы архайджытæ дарддæр ерыс кодтой, ирон бæрæгбæттæ сæ чи хуыздæр зоны, ууыл. Авдæнбæттæн,

раты Изабеллæ æмæ иннæтæ.

Æркасты архайæг æвзонг чызджытæ хорз сарæхстысты рагон ирон хæдзары кусæнгæртты тыххæй радзырынмæ дæр. Æрхастой сасир, арынг, авдæн æмæ æндæр дзаумæттæ, æмæ сæ алкæцыйы тыххæй дæр ерысдзауты ныхас уыдис бæлвырд. Уæдæ ирон хæринæгтæ кæнынæй дæр амбылдтой. Æркаст-конкурсы фæстаг къæпхæн та уыдис аивадон хæслæ-

РЕДАКТОРÆЙ:

"Иудзинад" ахæм æвзарæн ерыстæ саразта Горæтгæрон, Дыгуры æмæ Рахизфарсы районты дæр, стæй Дзæуджыхъæуы. Конкурсы оргкомитет бæстон бакуыста, æркасты архайынвæнд чи скодта, уыцы чызджытæ æмæ сæ ахуыргæнджытимæ. Ерысдзау фæсивæды ныйарджытæ æмæ ахуыргæнджытæ сæ хъарутæ æмæ зонындзинæдтæ æрбангом кодтой, чызджытæ та ирдæй сæ хъомыс равдыстой — алыран дæр конкурс рауад зæрдæмæдзæугæ, районтæ равзæрстой ерысы хуыздæрты. Афтамæй сбæрæг сты æркаст-конкурс "Ирон дæн æз"-ы кæронбæттæны архайджытæ.

"Ирон дæн æз". Кæронбæттæн

Кæд ерыс,

Зындгонд куыд у, афтæмæй Цæгат Ирыстоны республикон æхсæнадон змæлд "Иудзинад"-ы æркаст-конкурстæ "Ирон дæн æз" цыдысты районы скъолаты ахуырдау-ты 'хсæн. Ныр та уыцы аивадон ерысты фæуæлахизуæвæг æвзонг чызджытæ сæ хъарутæ хуамæ бафæлвæрдтаиккой республикон æркаст-конкурсы кæронбæттæн къæпхæны.

Фæлæ уал уыдон ныр сæ ныййарджытæ æмæ сæ ахуыргæнджытимæ зонгæ кодтой, "Иудзинад" сын Металлургты галуаны цы диссаджы музейон равдыст бацæттæ кодта, уымæ. Ам фенæн уыд рагон ирон цардыуаджы нывтæ, нæ фыдæлтæ цæмæй куыстой, уыцы кусæнгæртæ æмæ кæй дардтой, ахæм дзаумæттæ, æндæр рагон æмæ цымыдисаг экспонаттæ дæр.

Ныр та уызджытæ æмæ фысымтæ сæ бынæттæ бацахстой галуаны залы. Ирон музыкæйы æрдхæрæны зæлтæ райхуыстысты æмæ амонджытæ Мамытты Ранетæ æмæ Хъалаты Маринæ рацыдысты сценæмæ. Уыдон фехъусын кодтой, кæй райдыдта æхсæнадон змæлд "Иудзинад"-ы æркаст-конкурс "Ирон дæн æз"-ы кæронбæттæн къæпхæн. Ранетæ æмæ Маринæ радзырдтой, æхсæнадон змæлды уæнгтæ фæстаг къорд азы кæстæрты 'хсæн цы арфæйаг куыст кæнынд мадæлон æвзаг бахъахъхъæныны, нæ фыдæлтæ хорз æгъдæуттæ æмæ традицитæ сног кæныны сæ-

раппонд, уыдæтты тыххæй.

Дарддæр æркасты архайджытæ урс æмæ æндæрхуыз разгæмтты æмæ ирон зæлдаг кæлмæрзæнты схызтысты сценæмæ æмæ сæ алчидæр йæхи бацамыдта. Уыдон сты: Алагыры 2-æм скъолайы ахуырдау Агънаты Аидæ (йæ ахуыргæнæг — Хъæцмæзты Фатимæ), Дур-Дуры 2-æм астæуккаг скъолайы ахуырдау Зохъоты Сарæ (йæ ахуыргæнæг — Хуыдæлтты Ларисæ), Хуымæллæджы астæуккаг скъолайы ахуырдау Роголь Камиллæ (йæ ахуыргæнæг — Цæллагкаты Иринæ), Дзæуджыхъæуы 44-æм скъолайы ахуырдау Хъотайты Аннæ (йæ ахуыргæнæг — Битарты Светланæ), Црауы астæуккаг скъолайы ахуырдау Айларты Дианæ (йæ ахуыргæнæг — Челдыты Мæдинæ), Къостайыхъæуы астæуккаг скъолайы ахуырдау Мамытты Дианæ (йæ ахуыргæнæг — Цхуырбаты Зарæ), Дæллаг Санибайы астæуккаг скъолайы ахуырдау Пухаты Эллинæ (йæ ахуыргæнæг — Къораты Фиолетæ), Ерыдоны 1-æм астæуккаг

скъолайы ахуырдау Гуыбаты Дианæ (йæ ахуыргæнæг — Лохты Ритæ), Цыколайы 3-æм астæуккаг скъолайы ахуырдау Зехъеты Дианæ (йæ ахуыргæнæг — Химилонты Фатимæ) æмæ Фарныхъæуы астæуккаг скъолайы ахуырдау Хуысаты Раисæ (йæ ахуыргæнæг — Хуыгъинаты Маринæ).

"Нырма ацы чызджыты кхуыты стыр æнтыстдзинæдтæ нæ бафтыд, фæлæ сæхи зæрдиагæй цæттæ кодтой æркаст-конкурсмæ. Сæ ахуыргæнджытæ дæр сæм хорз фæкастысты, æмæ сын зæгъæм стыр бузныг. Уæдæ абон нæ чызджытæ хуамæ ирдæй равдисой нæ рагфыдæлтæ рæсугъд, æнæмæлгæ æгъдæуттæ. Базонгæ кæной сыхах, куыд зонинц ирон мадæлон æвзаг, равдисой сæ хъарутæ, сæ арæхстдзинæд кафынæй, зарынæй", — загъта амонæг Мамытты Ранетæ, æмæ Хъалаты Маринæмæ æркаст-конкурсы архайджыты базонгæ кодтой кадджын жюриы уæнгтимæ.

Ацы хатт жюриы уыдысты: Республикæйы ахуырады куджыты дæсныйад уæлдæргæнæн институты бæрзонд кусæг Солтанты Джульеттæ, Хæххон паддзахадон аграрон университеты доцент Таматы Таймураз, Сывæллæтты сфæлдыстады республикон галуаны методист Хабæты Риммæ, республикæйы Сылгоймæгты советы сæрдари хæдивæг Такъæты Оля æмæ Цæгат Ирыстоны паддзахадон университеты

филологон факультеты ахуыргæнæг Хозиты Идæ.

"Нæ ерыстæ æнцон нæ уыздысты, хæслæвæрдтæ сты бирæ. Нæ конкурсы размæ чызджытæн лæвæрд æрцыд ахæм хæдзармæ куыст: ныффыссын нывæцæн "Ирон дæн æз". Уæдæ байхъусæм, йæ хæдзармæ куыст чи куыд сæххæст кодта, уымæ. Табуафси, чызджытæ!" — фехъусын кодта амонæг.

Фыццагдæр Агънаты Аидæ рацыд сценæмæ йæ нывæцæн дзурынмæ: "Ирон ныхас куы нæ фехъусын, уæд тыхсын райдайын, — загъта уый. — Уымæ гæсгæ алыхуызон конкурстæ æмæ фестивалтæй нæхи æнæхай нæ фæкæнæм. Мæн фæнды нæ мыггаджы хуыздæрты фæзын, æгаддзинад та мæ сæрма никуы æрхæсдзынæн. Нырма уал "судзын" сценæйыл, хуамæ Ирыстонæн суон аивады лæггадгæнæг".

Мидисджын уыдис Зохъоты Сарæйы нывæцæн дæр. Мæн, дам, дисы æфтауы Ирыстоны дидинæгджын фæзты рæсугъддзинад. Абайты Васо фыста, зæгъгæ, бæлас бахуыскъ веййы, йæ уидæгтæ йын куы алыг кæнынц, уæд. Уымæ гæсгæ, дам, хуамæ хъахъхъæнæм фыдæлтæ хорз æгъдæуттæ æмæ традицитæ, мадæлон æвзаг.

Æвзонг чызджыты ерыстæм чи каст, уыцы адæм сæ цæст æрæвæрдтой Роголь Камиллæйыл. Уымæн йæ ныййарджытæ ирæттæ не сты, афтæмæй æнæ къæрццæй дзырдта иронау,

цыллæ кæлмæрзæны æмæ нывæфтыд разгомы дзæбæх ракафыд. "Ирон дæн æз", зæгъгæ, цы нывæцæн ныффыста, уый та фæцыд алкæйы зæрдæмæ дæр. Ирон лæппутæ æмæ чызджытæн, дам, се 'взаг цæмæй рæсугъд уа, нæ иудзинад фидар цæмæй кæна, уыдæттыл архайын хъæуы Цæгатæй Хуссармæ. Иæ нывæцæны кæронбæттæны та загъта: "Æз сæрыстыр дæн, ирон кæй дæн, уымæй. Мæ райгуырæн бæстæ та у Ирыстон".

Ерысгæнæг чызджытæй алчидæр архайдта йæ нывæцæнмæ ног хуыдыты бахæссыныл, йæхи сæрмагонд нывтæй йæ сфæлындыныл. Зæгъæм, Хъотайты Аннæ йæ хуыдыты аив æмæ зæрдæмæдзæугæ загъта ирон æвзаджы тыххæй. "Рæсугъд фæзминаг фæсивæдæй Ирыстон макуы сцух уæд", — дзырдта Айларты Дианæ. Кæронбæттæны та бакаст йæхи фыст æмдзæвгæ.

Ирон чызджы кад æмæ æгъдауыл фыст уыдысты Мамытты Дианæ æмæ Пухаты Эллинæйы нывæцæнтæ. Дианæ загъта: "Ирон чызг хуамæ уа хиуылхæцгæ, йæ разæй хæсса фарн æмæ æгъдау, æгæрон уарзондзинад Райгуырæн бæстæмæ". Эллинæ та дзырдта: "Ирон чызг зивæг хуамæ ма кæна. Ирон чызг йе 'гъдауæй фидауы, йæ бон уа йæ хуыдыты мадæлон æвзагыл зæгъын. Хуамæ дзырæм иронау, ма æфсæрмы кæнæм иронау дзурынæй".

Айларты Дианæйы нывæцæн "Ирон дæн æз"

*Æз бузныг дæн Хуыцау æмæ фыдæлтæй:
Кæй дæн ирон, мæ цæрæн ам кæй ис.
Æрвылбон дæр сыгъдæг цъæх-цъæхид арвил
Тæмæнтæкалгæ хуры фæд кæй ис.*

Хетæгкаты Руслан

Дунескæнæгæй мæм стыр амонд æрхауд, сфæлдыста мæ ирон уаз зæххыл, ирон туг æмæ стæгæй. Мæ зæрдæмæ ныккæсэн куы уайд, уæд банкаррикат, цы æгæрон уарзтæй уарзын мæ адæмы, ме' вzag, нæ ирон æгъдæуттæ.

Цы стыр амонд у ирон уæвын, ирон адæмæн æмæ æвзагæн зæрдиагæй лæггад кæнын.

Ирыстон... Райгуырæн зæхх... Фыдыбæстæ... Цы ма уа ацы дзырдтæй хæстæгдæр æмæ æхцондæр, фæлмæндæр æмæ зæрдæмæхъаргæдæр? Цавæр æгæрон ныфс, хъару æмæ фарн ис ацы дзырдты? Мæнмæ афтæ кæсы, цыма зæххыл ирон адæмæй амондджындæр нæй! Цыма æппæт дунейы адæм дæр мах фарнæй фæхайджындæр бæллынд.

Æмæ уый афтæ у! Нæ бærкадджын хуымтæ, цъæх быдыртæ, сыгъдæг уæлдæф, рæсуг судæттæ... Акæсæм-ма, нæ алыварс дзæнæтон бæстæйы хуызæн нæу? Хур нæм райсомæй раджы фæлмæн, рæвдаугæ хъæлæсæй иронау бадзурь: "Дæ райсом хорз, мæ къона!" Куыддæр нæ къæсæрæй æддæмæ рахизæм, афтæ цыутæ цыбар-цыбыргæнæнгæ нæ сæрма тæхынтæ сисынц æмæ нæм базарынц: "Хорзыл амбæл, суинаг чызг!" Нæ

къæдзæхтæ та нæ цыма хъахъхъæнгæ кæнынц, уыйау фидарæй лæууынц æмæ фæлгæсынц дардæй. Цы хистæртыл амбæлæм, уыдон нæ зæрдæбын арфæтимæ афæндараст кæнынц нæ балцы, кæй скъоламæ, кæй куыстмæ... Афтæмæй зæрдæ байдзаг веййы æхсызгон æнкъарæнтæй, æмæ цæттæ веййæм нæ Райгуырæн бæстæйæн лæггад кæнынмæ, æцæг ирон лæппутæ æмæ чызджытæ суæвынмæ.

Уыцы аргъæутты дзуринаг бæстæйы цæрын æз! Ирон дæн æз! Дзурын æй сæрбæрзондæй! Æз дæн ирон сылгоймаг, фарнхæссæг.

Махæн, ирон адæмæн, нæ фарн дардыл ахады, нæ ном æппæт дунейыл хуыстгонд у, æмæ уыцы фарн хæссын дарддæр нæ бон куыд уа, Хуыцау нын ахæм арфæ ракаенæд! Рæсугъд æмæ фæрнæй-дзаг фæсивæдæй макуы сцух у, мæ уарзон Ир! Æз та дзырд дæттын, цалынмæ мæ дæдзинты туг кæла, цалынмæ мæ зæрдæйы гуыпп-гуыпп хуыса, уæд-мæ удудæлдæйæ кæй архайдзынæн ирон чызджы ном бæрзонд хæссынмæ!

Мæ нывæцæн мæ фæуын фæнды, абоны рæсугъд бæрæгбонмæ цы æмдзæвгæ ныффыстон, уымæй:

**Ирон дæн æз. Ирыстоны хъæбул дæн,
Ирон авдæн мæ узæлгæ уызта!
Ирон донæй æз басæттын мæ дойны,
Ирон разгомы сфидауын хуыздæр!**

**Ирон дæн æз. Фæхæрын ард нæ зæххæй,
Ирон хæхтæ мæ удлæууæн ысты.
Ирон туг 'хсидгæ ме уæнгты ызгъоры,
Ирондзинад, уæздандзинад хæссы.**

**Ирон дæн æз, Айларон дæн, туаллаг.
Мæ мыггагæн фæбæззин кæд æз дæр.
Мæ зæрдæ дарын, фондз чызгæй нæ фыдæн
Лæггад кæндзыстæм фондз фыртæй хуыздæр.**

**Ирон дæн æз. Фæзарын æз иронау,
Мæ зарджыты ирон зæлтæ — бæрæг!
Æрæмбæхст се 'хсæн зæрдæйæн йæ сагъæс,
Фæзæгъын сæ мæ цин æмæ мæ хыг.**

**Ирон дæн æз. Ирон чызджыты астæу
Уæзданæй хъазтмæ рахизын æз дæр!
Ирон фæсивæд — алкæддæр мæ фарсмæ,
Мæ хотæ æмæ ме 'фсымæртæ сты!**

**Ирон кæй дæн, сыхахæй дæн æз бузныг,
Ирон адæм, мæ хæзнаты хæзна!
Цæмæй фæрнджын уæ фарнæй уæм æнустæм,
Нæхæдæг уæм мах уый тыххæй бæзна!**

**Мæ ирон адæм! Дзуры уæм ирон чызг!
Уæ зæрдæгæм мын бауадзут мæ сидт:
"Æрцæрæд абон иудзинад нæ зонды,
Тырысатау хæссæм нæ намыс, цыт!"**

уæд ерыс!

Хорз хъуыдытæ уыдис Гуыбаты Дианæйы, Зехъеты Дианæ æмæ Хъуысаты Раисæйы нывææнты дæр.

Уымæ, æппæт ерысдзау чызджытæ дæр арф зониндзинæдтæ равдыстой ирон бæрæгбæттæ зонинæй, æмæ уый та уыдис дыккаг фæлварæн. Алардыйы бæрæгбон нæ фыдæлтæ куыд кодтой, уый тыххæй аив радзырдта Агънаты Аидæ. Афтæ иннæтæ дæр...

Куыст — зæрдæйы рухс, æмæ ныр та æвзонг чызджытæ ерыс кодтой, рагон ирон хæдзарон кусæнгæртæ чи хыздæр зоны, ууыл. Пирæн, арынг, сивыр, хъуылæг, бæрдын, фыдæлты æндæр кусæнгæртæ тыххæй уыдис чызджыты ныхас.

Фæстæдæр чызджытæ хорз радзырдтой кæрдзын, дзыкка, задын, мисын, сир æмæ æндæр рагон хæринæгты тыххæй дæр, суанг ма сæ æркатмæ дæр æрхастой. Гуыбаты Дианæ дæрна куыд фыхта, уый та экраныл дæр æвдыстæуыд.

Æркат-конкурс "Ирон дæн æз"-ы кæронбæттæн къæлхæн уыди курдиатон хæслæвæрд, æмæ йæм чызджытæ сæхи уæлдай тындæр цæттæ кодтой. Агънаты Аидæ хорз сарæхст ирон кафт акæнынмæ. Чеджемты Æхсары æмæ Хабæты-Гæджынаы Риммæйы æмдзæвгæтæ аив бакастысты Зохъоты Сарæ æмæ Пухаты Эллина, хъæлдзæг ирон кафт акодта Айларты Дианæ, Зехъеты Дианæ та йæхи арæхстджынæй равдыста сценикон нывы...

Республикон æркат-конкурс ахицæн, æмæ жюриий уæнгтæ бавнæлдтой сæ кадджын хæстæ æххæст кæнынмæ. Фæлæ уал цалынмæ уыдон ерысты бæрæггæнæнтæ хыгътой, уæдмæ сценаемæ схызт æхсæнадон змæлд "Иудзинад"-ы æвзæрст лæг Байсонгъуыртты Мухтар. Уый арфæ ракодта конкурсы архайджытæн, сæ ныййарджытæн, æркатмæ æвзонг чызджыты æмбæлгæ хуызы кæй бацæттæ кодтой, уый тыххæй. Йæ фæстæ раныхас кодтой æхсæнадон змæлд "Иры Стыр Ныхас"-ы координацион советы сæрдари

фыццаг хæдивæг Еналдыты Хъазыбег æмæ æхсæнадон змæлд "Иудзинад"-ы советы уæнг Мамытты Тамерлан. Ныр та "Иудзинад"-ы советы уæнг Токты Валодя фехъусын кодта, республикон æркат-конкурсы бæрæггæнæнтæ хыгъд кæй æрцыдысты, уый тыххæй. Æртыккаг бынат лæвæрд æрцыд Пухаты Эллинайæн. Йæ ахуыргæнæг Къораты Фиолетæимæ сын лæвæрд æрцыд фæйнæ 7 мин сомы. Жюри æртæ дыккаг бынаты радта Агънаты Аидæйæн, Хъотайты Аннæ æмæ Мамытты Дианæйæн. Сæ ахуыргæнджытæ Хъæцмæзты Фатимæ, Битарты Светланæ æмæ Цхуырбаты Зарæимæ сæ алчидæр райста фæйнæ

10 мин сомы. Кадджын дыууæ фыццаг бынаты та бацахстой Айларты Дианæ æмæ Зехъеты Дианæ. Куыд скъоладзаутæн, афтæ сæ ахуыргæнджытæ Челдыты Мæдинæ æмæ Химилонты Фатимæйæн дæр лæвæрд æрцыд фæйнæ 15 мин сомы. Уымæй уæлдай, æркат-конкурсы архайджыты æмæ сæ ахуыргæнджыты стыр къорд хорзæхджынгонд æрцыдысты "Иудзинад"-ы Кады гæххæттытæй æмæ зæрдылдарæн лæвæрттæй.

Æркат-конкурсы тыххæй æрмæджытæ бацæттæ кодта ТОХСЫРТЫ Къоста

Æркат-конкурсы тыххæй æрмæджытæ бацæттæ кодта ТОХСЫРТЫ Къоста

Зехъеты Дианæйы нывææцæн "Ирон дæн æз"

Ирон æгъдау, ирон æфсарм, ирон кад... Куыд аив ныхæстæ сты, куыд арф фæд уадзынц зæрдæйы. Зæххыл бирæ адæмхæттытæ цæры. алчидæр дзы хицæн кæны йе 'ддаг бакастæй, йæ уæладарæсæй, фылдæр та — се 'взаг æмæ æгъдæуттæй. Ирон адæймаг цавæр хъуамæ уа уыцы миниуджытимæ? Ирон адæймаг хъуамæ уа æргомзæрдæ æмæ уа-зæгуарзон, ныфсхаст æмæ ироны номы аккаг, зона йæ мадæлон æвзаг æмæ фыдæлты æгъдæуттæ. Зона йæ мыггаджы равзæрд, кад кæна хистæртæн, уа уæздан æмæ æнæхин, хъуамæ æппынæдзух йæ зæрдыл дара, ирон кæй у, уый, æмæ цæра уыцы фæткмæ гæсгæ.

Дунейы мæнæн уарзондæр бынат у мæ райгуыраг хъæу Цыкола. Ам нæ фыдæлты æгъдау æмæ намыс нымайынц. Мæ гыццылæй нырмæ хуыстыл уайынц мæ нанайы ныхæстæ. Уый æппынæдзухдæр дзырдта ирон уæздандзинады тыххæй. Дæнцæгæниу мын æрхаста, æмбисондæн чи баззад, уыцы Нарты Сатана æмæ Задæлесчы Нанайы. Ме 'мхæукаг Будгуты Тамарæ нæлгоймæгты æмрæнхъ хæсты быдыры знаджы ныхмæ карз тохы архайдта. Нанайы ныхæстæ æмæ уыцы дæнцæгтæ иудадзыгдæр лæууынц мæ зæрдыл, катыйы бацæуын: "Мæ бон суыздæн мæ хистæрты фæндиаг суæвын?" Фæлæ мæм фæзыны ныфс, æмæ мæхицæн фæзæгъын: "Ис мæм хъару, уымæн æмæ дæн ирон чызг!"

Мах æдзухдæр стъалытæ арвыл агурæм, фæлæ уыдон нæ цуры вæййынц. Мæ уарзон скъолайы ирон æвзаг æмæ литературæйы ахуыргæнæгæй куыс Увдызхъоты чындз Зæлина. Йæ царды йыл цы хабар æрбамбæлд, ууыл у мæ ныхас.

Уый уыдис ссæдз азы размæ. Иу фæззыгон бон амондджын бинонты цард æвиппайды цæхгæр фæзылд. Сæ тæккæ дуармæ сын уæзласæн хæдтулгæ сæ æртæаздыд чызджы мæлæтдзаг къуырд скодта.

Зианы бон ирон æгъдаумæ гæсгæ фыдбылыз ракæнæг лæппуйы мыггаг хатыргур æрцыдысты. Лæппуйы мад цыд разæй. Кæрты астæумæ куы 'рбахæццæ, уæд йæ сæрбæттæн сисын æмæ æрзоныгыл ацархайдта. Мастæй дзаг куыд нæ уыд Зæлинайы рыст зæрдæ, фæлæ уæддæр нæ бафæрæзта йе 'мхуызон ныййарæг мады зоныгыл фенын. Зæлина уæзданæй йæ размæ рахызт, æрбахъæбыс æй кодта, стæй йæ бандоныл æрбадын кодта. Лæппуйы мад цавддурау фæци. Адæм дæр дистæ кодтой: "Иæ сывæллон фесæфт, фæлæ йæм уæддæр разынд ирон æгъдау раттыны хъару".

Ралæууыд тæрхоны бон, лæппу, æнæмæнг, хъуамæ сбадтаид ахæстоны. Тæрхонгæнæгæй ныхасы бар ракуырда Зæлина. Йæ сывæллон кæй нал раздæхдзæн, уый хорз æнкъардта, фæлæ иннæ ныййарæг мады зæрдæйы рыст фæкъаддæр кæныны сæраппонд тæрхонгæнджытæй ракуырда, цæмæй лæппуйæн ныххатыр кæной. Йæ раныхас уыд уæздан æмæ мидисджын. Тæрхоны бадæг адæмæн сæ цæссыг калд. Нæ куыдта æрмæстдæр Зæлина... Лæппуйы суæгъд кодтой. Лæгтæ æрыгон сылгоймагæн сæ худтæ систой.

Ирон сылгоймаг... Ирон мад... Цæй фидар æмæ барагзæрдæ дæ! Цæй фæразон у дæ уд! Æвæццæгæн, уый фæрцы бафæрæзта Зæлина ахæм зындинадæн бабыхсын, нæ фæцудыдта.

Рацыд дыууæ азы. Зæлинайæн йæ рыст зæрдæ Хуыцау ногæй барухс кодта — йæ хъæбулы сæфты бон сæ бинонтыл бафтыд ноггуырд чызг. Уый дын царды æцæг скъола!..

Бирæ рæсугъд æгъдæуттæ ис ирон адæммæ. Æмæ, ирон æгъдауыл ныхас куы рацæуы, уæд бирæтæ фылдæр хатт райдайынц ирон бæрæгбæттæ æмæ фынды хабæрттæй. Уыдон, æнæмæнг, ахсджиаг сты, фæлæ ноджы ахсджиагдæр æмæ вазыгджындæр мæнмæ кæсы адæймаджы царды уаг, йæхи дарыны фæтк. Уыцы миниуджытæм гæсгæ аргъгонд цæуы фыццаджы-фыццагдæр сылгоймагæн, уыдонæй фидауы ирон сылгоймаг.

Сæрæй дын, сылгоймаг, æз зонгуытыл кувын, Бæрзонд Хуыцау амондæн сфæлдыста дæу! Дзæгъæлы нæ хонынц поэттæ дæу рухс фын, Зæдбадæн бæрзонды фæйлаугæ цъæх нæуу!

Æз дæн ирон чызг, цæрын нæртон зæххыл æмæ хъуамæ уон æфсармджын, зондджын, хиуылхæцгæ æмæ бæркадкъух. Иудадзыг хъуамæ мæ зæрдыл дарон, ирон кæй дæн, уый. Кæй кой ракодтон, уыцы сылгоймæгтæн хъуамæ аккаг фæдон суон. Сидын ме 'мгæрттæм, цæмæй æнувыд уой нæ фыдæлты æгъдæуттыл, цæмæй нæ иронзинад бахъахъæныныл иудадзыгдæр архайой. Æрмæстдæр уæд уыдзæн нæ фидæн рæсугъддæр æмæ фæрныгдæр! Мæ туг, ме стæг — ирон, уый æз никуы рох кæнын! Фарн æмæ амондæм цæрут, мæ Ирыстоны адæм!

Сфæлдыстадон конкур

Цыртдзæвæн — Гуырцъыты Пипойæн

Лæг йæ цæргæбонты стыр хæрзты куы бацауы йæ уарзон адамаен, уæд йæ ном нæ рох кæны æрмæст йе 'мдугонтæй нæ, фæлæ, йæ фæстæ цы фæлтæртæ рацауы, уыдонæй дæр. Ахæм хорзæй мысынаг Ирыхъæуы цæрджытæн фæдис хъæубæсты хъæбатыр Гуырцъыты Пипо.

Цæвиттон, 1892 азы æвирхъау низ — халер сыстад Ирыхъæуы цæрджытæн. Адам æнæхъæн бинонтæй мардысты, æмæ чысыл рæстæгмæ сæ адзал ссардтой 1405 адаймаджы. Ахæм тыхст заман фæкæсæг кæмæ нал уыд, уыдоныл Пипо зылд, кæмæн хæринаг хаста, кæмæн та дон лæвæрдта, æмæ сæ Хуыцауыл дæр фæдзæхста.

Уæд иухатт Гуырцъыты Пипомæ Уастырджы рацъид йæ фыны æмæ загъта: "Адам аирвæздзысты, кæд сын дæ сæр нывондæн æрхæссын æмæ сæ сæраппонд амæлын дæ бон бауа, уæд".

Райсомæй лæг Уастырджы фæдзæхстæм гæсгæ ацыд сæрвæтмæ. Урс гал рæгъуаей куы фæхицæн, уæд лæг бафтыд йæ фæстæ, æмæ, кæм æрхуыссыд, уым хъуамæ Хуыцауы дзуарæн кувæндон сарæзтаид, йæ номыл урс галæй цы нывонд скодта, уымæй та фæстæдæр крусбарæй

куывддон адаммæ Хуыцауæ скуывтаид, цæмæй сæ æвирхъау низæй фервæзын кæна. Æмæ афтæ бакодта, æцæгæйдæр.

Куывды фæстæ дыккаг бон халер æрбайсæфт. Уыцы бонæй фæстæмæ Ирыхъæуы ничиуал амард, стæй низ дæр никæуыл бахæцъид. Афтæ, адам фервæзтысты мæлæтхæссæг рынæй. Фæлæ Пипо йæхæдæг та амард куывды бон изæрæй. Иу ныхасæй, Гуырцъыты-фырт йæ цард нывондæн æрхаста, цæмæй йе 'мхъæукæгтæ рынæй фервæзтаиккой.

Фæстæдæр Ирыхъæуы цæрджытæ кувæндон сарæзтой ацы бынаты æмæ абын онг дæр куывынд Хуыцауы дзуармæ. Адам æй хоньнд Пипойы дзуар, кæнæ — Ирыхъæуы дзуар, арæхдæр та йæ комкоммæ нысануæгмæ гæсгæ — Хуыцауы дзуар. Уый ис Ирыхъæуы хуссар-ныгуылæйнаг кæронæй дыууæ километры уæлдæр цæугæдон Терчы рахизфарс.

Куыд загътам, афтæмæй Ирыхъæуы цæрджытæ фæлтæрæй-фæлтæрмæ нæ рох кæнынц Пипойы рухс ном. Уымæ гæсгæ хъæубæсты æхсæнады минæ-

вæрттæ æмæ Цæгат Ирыстоны республикон æхсæнадон эмæлд "Иудзинад"-ы советы уæнгтæ йæ рæстæджы фыстæг барвыстой Дзæуджыхъæуы муниципалон арæзты сæргълæууæг Хæдарцаты Махарбеджы номыл, цæмæй Гуырцъыты Пипойæн цыртдзæвæнæн æвæрд æрцауа Дзæуджыхъæуы.

Ацы фæндон горæты административы топонимикон къамис хорзъл банымадта. "Иудзинад"-ы советæн хæсгонд æрцъид, цæмæй уый сфæлдыстадон конкурс расида. Уымæ гæсгæ, æхсæнад цы æмбырд сарæзта, уырдаæм уæд хуынд æрцъидысты республикæйы нывгæнджытæ, скульптортæ æмæ бæзонгæ сты сфæлдыстадон конкурсы уавæртимæ.

Уæдæй абонмæ чысыл рæстæг нæ рацъид, æмæ æрæджы нывгæнджытæ æмæ скульптортæ сæ сфæлдыстадон куыстытæ (æдæппæт — 13 эскизы) рахастой адамы тæрхонæм.

Æхсæнадон эмæлд "Иудзинад"-ы æвзæрст лæг Байсонгъуырты Мухтары цыбыр разыхасы фæстæ Гуырцъыты Пипойы цыртдзæвæны хуыздæр эскиз равза-

рыны фæдыл конкурсон къамис йæ куыст райдыдта. Йæ сæрдæр æхсæнады минæвар Цæгæраты Марат кæмæн уыд, уыцы къамисы архайджытæ бæстон æрхастысты конкурсмæ æвдыст сфæлдыстадон куыстытæм, бахастой сæ фæндæттæ æмæ загътой сæ филпайнæгтæ, стæй, кæй зæгъын æй хъæуы, кæронбæттæны аргъ дæр скодтой фидæны цыртдзæвæны проекттæн.

Ирыстоны адамон хъæбатыр Гуырцъыты Пипойы цыртдзæвæнæн хуыздæр эскизы проект равзарыны фæдыл къамис куыд фæнысан кодта, афтæмæй ерысы архайæг нывгæнджытæ сфæлдыстой конкурсы аккаг скульптурон уацмыстæ. Къамисы уæнгтæ сбæрæг кодтой цыппар хуыздæр сфæлдыстадон куысты (уыимæ, конкурсы уагæвæрдмæ гæсгæ, сæ авторты нæмттæ нырма æргомгонд нæ цæуынц). Ныр уыцы проектъл дæрддæр æрдзурдысты Дзæуджыхъæуы бынаттон хиуынаффæйады административы топонимикон къамисы æмбырды.

ТОХСЫРТЫ Къоста

Сау халæтты ахæсты...

Нырыккон таурæгъ

Рантыст Ирыстоны иу бинонтæн лæппу. Йæ хорзмæ куыд нæ бæллыдысты ныййарджытæ, фæлæ лæг нæ фæрæстмæ. Хуыздæр номы аккаг нæу, æмæ йæ схонæм Рудагъд. Рауади магуса, æдзæстуарзон æмæ хæлæггæнаг, нæ хистæртæн аргъ кодта, нæ æмгæрттæ æмæ кæстæрти-мæ фидыдта.

Йæ кары бацъид Рудагъд, æмæ иу куысты дæр йæ хуыддаг нæ цъид. Иу афон, фæлварæнтæ кæнгæйæ, афтыд Уæрæсемæ. Фæлæ фæлынд адаймагæн йæ хуыддаг уым дæр нæ ацыд. Афтæмæй йæ хъысмæт фæстæмæ Ирыстонмæ схаста. Ам ын бинонтæ скæнын бантыст, фæлæ уыдон дарынхъом дæр нæ разынд.

Бонтæ цыдысты. Иуахæмы Рудагъд кæм фæцæйцъид, уыцы хæдтулгæ баурæдта кувæндонны раз. Ие 'мбæлццæтæ рахыстыты æмæ дзуарыл сæхи бафæдзæхстой, сæвæрдтой мысайнæгтæ. Рудагъд, хæдтулгæйы рудзынгæй кæсгæйæ, йæ цæстытæ ныццæвта мысайнагæвæрæн кутумæ: "Гъæй-джиди, уыцы æнæнымад æхцамæ мæ къух куы фæхæццæ уанд, уæд, бæргæ, мæ тухæнтæй фервæзин".

Ахæм хуыдытимæ æхсæвдалынджы æрбалæгæрста кувæндонмæ æмæ мысайнæгты кутумæ бæстон ракæс-бакæс кæнын байдыдта. Кæуылты йæ фæкъахон, зæгъгæ, куыддæр ахуыды кодта, афтæ йæ уæхсхыл абæдт сау халон æмæ йын йæ хъусы бадзырдта: "Фесты дæ хызæмæрттæ, Рудагъд. Æргуыбыр кæн æмæ сис..." Лæг фестæл-фид: "Чи дæ ды?"

"Æз дæн сау хуыдытæ æмæ фæндтæ æххæстæнæг, æмæ кæд бафидæуæм, уæд уыдзынæн де 'ххуырст. Æз дын бацамондынæн, ацы æнæнымад æхца дæ бар куыд бауой, уый", — уыд халоны дзуапп. Рудагъд бацин кодта, разыйы дзуапп радта.

Уæд сау халон йæ ныхас адарддæр кодта: "Алы бон дæр ардæм цæуын райдай, дæхи-иу æфснайæг æмæ лæггæдгæнæг скæн. Иунæгæй дын зын байсæн уыдзæн ацы æлæм, ныртæккæ дзы цæстдарæг чи у, уыдонæй, æмæ дæ хъæудзæн æмбæлттæ".

"Æмæ мын цæй æмбал ис? — загъта Рудагъд. — Куыдæй сæ ссарон?"

"Мæнмæ хъус æмæ, цы дзурон, уый кæн. Аивæй-иу дæ цæст дар кувæндон-мæ æрбацауæг адаммæ, хъæлдзæг

ныхасæй-иу сæ бахуын кæн. Йæ бахуытæй алчидæр йæхи æвдисдзæн — Сырдонны худт-иу чи бакæна, уымæн-иу йæ галиу уæхсхыл ауындзынæ мæн хуызæн сау халон. Уыдон уыдзысты дæу æмæ мæн дæлбар адæм — демæ архайдысты сауындтæ æмæ сау хуыддæгтæ кæнынл.

Уæ нымæц, дæ галиу къухыл цал æнгуылдзы ис, уыйбæрц куы суа, уæд-иу уæхи рæстдзинадагуæг скæнут, хъæриу кæнут, цы бар дарынц адон кувæндонны мысайнæгтæм, цы сæ фæкæнынц, зæгъгæ. Афтæмæй цыбыр рæстæгмæ уæхæдæг суыдыстут хъаймæты фысымтæ. Иуы æнхæл дæр нæ уыдтæ, афтæмæй дыууæ æхцаджындæр кувæндонны дæу бауыдысты.

Æххуысæн ма дæм барвитдзынæн, сомы тыххæй хæйрæджы къæдзылы бынæн дæр чи апъа кæндзæн, ахæм гæмæхсæр, хамасхор бабыз. Мæгуыргурау дæм бацаудзæн, æмæ-иу ын йæ скуыд дзыппы галиу къухызæг мысайнæгтæй атыссы. Уый йæ дæлбар бибитимæ дæ сæрыл хæст самайдзæн. Уымæ, дæ хуызæн "рудагъдтæн" уый скæндзæн æхсæнад, æмæ иумæ тох кæндзыстут, абон ма раст æгъдауыл-хæст чи у, уыцы кувæг адаммæ.

Æз уæ сæрыл кæндзынæн хъар-хъар, бабызтæ та — бапп-бапп. Сымах та аивæй, фæрсылæй мысайнæгтæ скъаудзыстут. Нæ хуыддæгтæ нын чи раиртаса, иу ахæм æнамонд та нæ ныхмæ кæндзæн фæдис. Дзуаркъахджыты-иу раздæр куыдзæппарæн былæй æппæрстой, уымæй дæр мыггаг йæхæдæг, зæгъгæ. Уымæ гæсгæ уæ алчидæр, цы мыггагæй у, уыцы мыггагæй цалдæр лæджы фæхæстæ кæнæд мысайнæгтæй æмæ уыдон дæр сымах фарс уыдысты", — ныккæл-кæл кодта сау халон.

Æмæ, æцæгдæр, цыбыр рæстæгмæ халоны ныхæстæ сæххæст сты, Рудагъд сси æнæнымад æхцаты кæрийы хицау, æгæрон систы йæ гæнæнтæ. Раздæриу йæхæдæг хæлæг кæмæ кодта, уыдон ныр дис кодтой, кæцæй цæуынц ацы магусайы хæдзармæ хæдтулгæтæ æмæ æндæр диссæгтæ.

Афтæмæй дзуары бон дæр æрба-хæццæ. Рудагъд сагъæсы бацыд, утæп-

пæт адæм бæрæгбонмæ куы æрбацауой, уæд йæхи куыд дардзæн, цавæр æгъдау сын ратдзæн?

Уалынмæ та йæм халон æрбадзырдта: "Мацауыл тыхс. Кувæндон сыгъдæг æмæ аивæй дарут, исчи-иу уæ ныхмæ куы сдзура, уæд-иу сын сæ дзылтæ мысайнæгтæй ахгæнут, æхцайæ-иу сæ фæхæстæ кæнут. Бæрæгбонны фынгыл та-иу хистæртæн æрбадын кæнут гуыбындзæл адамы. Уымæ, фынгыл базыг ма æвæрут. Базыг вæййы иннæ азы фысымы номыл, сымах та алы аз дæр фысымтæ уыдыстут уæхæдæг. Мыййаг-иу исчи базыг куы æрдома, уæд та-иу рахæссут æрмæстдæр галиу базыг".

Афтæ бæрæгбон дæр æрбалæууыд. Бирæ адæм сæ кувинæгтæ æмæ рæстаг хуыдытимæ æрбацыдысты кувæндон-мæ. Уыцы рæстæг уæларвыл фæвæрд, адæмæн сæ сыгъдæг фæндтæ Хуыцау-мæ чи фæхæццæ кæна, уыцы урсбазыр зæд. Рудагъд æмæ йæ хъаймæты æмбæлттæ хорзау нал фесты. Уæд сæ галиу уæхсхытæй стахтысты халæттæ æмæ сæ сау базыртæй сæхгæдтой арв, сæ сау дæмбытæ та ныссагътой урс зæды риуы. Æфхæрд зæд йæхи уæлиау саста æмæ æрбайсæфт Хъæриуы хохы сæрмæ.

Сау халæтты цинæн кæрон нал уыд, ам дæр зæд нал ис, ацы бынат дæр та мах баци, зæгъгæ...

Изæрдалынджы Рудагъд адамы фæллоыйл куы æрбадт, уæд халонмæ бадзырдта: "Уæллæй, фидар хъару дæм ис, мæ сау æххуырст. Дæ бакастæй гиццыл дæ, фæлæ цы дæ, уымæй — фыдбылыз". Æмæ та дæрдтыл айхуыст Рудагъд æмæ йе 'мбæлтты кæл-кæл.

Халон дæр та йæхицæй раппæлыд: "Сымах æмæ мах фæрцы Хъæриуы хохы зæдбадæн тæргай зæдтæй байдзæг, уымæн æмæ сын байстам сæ кувæндæттæ. Уыдонæн сауынд æмæ чызи бынæттæм цæуæн нæй. Махæн та нæ ахстон ис Гæмæх хохыл. Уыцы бынаты ма нæ иугæйттæ базæд, иннæтæ иууылдæр бынаты æвæрд сты — раздæры рухс кувæндæттæ ныр мах бар байсты, æмæ дзы æххæст кæнæм адæмæн сæ сау хуыдытæ æмæ галиу-вæндтæ. Афтæ, Рудагъд, архайын хъæ-

уы амæй фæстæмæ дæр: ис ма Ирыстоны зæдбадæнтæ. Уыдон дæр хъуамæ мах бауой! Ирыстоны зæдбадæн бынæттæ куы нал базайа, уæд а-зæхх дæр Хуыцауæн суыдзæн фæсмойнаг. Æмæ уыцы кувæндæттæм дæр уæ ных саразут.

Афтæдæй-афтæдæм фысымты кæм ивынц, уыцы кувæндæттæн мах бон ницы у, æмæ адамы ардаут, цæмæй уыцы бынæтты дæр фысымтæ суой сымах хуызæттæ. Уæд уыдон дæр сæхи скæндзысты æнусон фысымтæ, æмæ афтæ-мæй æппæт кувæндæттæ дæр бауыдысты мах бар".

Алцыдæр хорз, фæлæ Рудагъды ных-мæ бирæ адамтæ сыстадысты, йæхи мыггаг дæр карзæй йæ ныхмæ дзырдтой, суæгъд кæн адæмы кувæндон, зæгъгæ. Уæддæр та йын йæ хъаймæты халон зонд бацамыдта: "Зæды æххуыс-мæ чи æнхæлмæ кæсы, уыцы адæм та æгæр-æгæр кæнынц, æмæ та сæ асайын хъæуы. Де 'мбæлттæй æппæты цоладæры равзар æмæ феххуысын кæн, нырæй фæстæмæ уый фысым кæй уыдзæн, уый. Æз та, зæгъ, бынат уæгъд кæнын. Уымæ, кувæндонны дæгъæлтæ ма радт, боньгон-иу дæхи ма æвдис, фæлæ та æхсæв мысайнæгтæн хицау дæхæдæг нæ уыдзынæ?"

Халон куыд загъта, Рудагъд афтæ бакодта. Æмæ кæд раздæр мысайнæгтæм кувæриу иу хатт цыд, уæд ныр та — алы æхсæв дæр. Ризгæйæ-иу бацыд кувæндонмæ, исчи мæ разæй мысайнæгтæй куы райса, зæгъгæ.

Афтæмæй та иу æхсæв гуыбыр-гуыбырæй йæ дæгъæлтæ бастимæ фæцæй-згъордта мысайнæгты кутумæ. Æвиппайды йæ галиу къах бакъуырда рахи-зыл æмæ фæкалд. Лæг йæ сæр æхцайы æфсæйнаг кутумæ æрхаста æмæ фæ-куырис. Йæ цæстытæ куы байгом кодта, уæд йæ акомкоммæ ауыдта тар лæджы æндæрг. "Чи дæ? — йæхи загъдгæ-нæг скодта Рудагъд. — Урс зæдты æр-выст та дæ ды дæр?" Тар лæг загъта: "Æз зæххон дунемæ ницы бар дарын, нæдæр урсхæтæм, нæдæр саутам. Æз удхæссæг дæн. Æрбацыдтæн дæумæ".

"А-а-а, — бацин кодта Рудагъд. — Æз та, зæгъын, кæд мæ мысайнæгтæм исты бар дарыс. Ахæсс, цы хæсинаг дæ уый, æмæ мæ ауадз — мæ ныймайæнтæ мæм æнхæлмæ кæсынц".

Фæдисон